

**Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny z przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” dla klasy 1 liceum ogólnokształcącego i technikum (do programu nauczania *W centrum uwagi. Zakres rozszerzony*)**

Wymagania na oceny uwzględniają zapisy podstawy programowej z 2022 r. oraz zmiany z 2024 r., wynikające z uszczuplonej podstawy programowej. Szarym kolorem oznaczono treści, o których realizacji decyduje nauczyciel.

Tematy	Zagadnienia	Ocena dopuszczająca Uczeń:	Ocena dostateczna Uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą, oraz:	Ocena dobra Uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną, oraz:	Ocena bardzo dobra Uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą, oraz:	Ocena celująca Uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą, oraz:
<b>I. Człowiek i społeczeństwo</b>						
<b>1. Kim jest człowiek?</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ badanie natury ludzkiej w ujęciu historycznym</li> <li>▪ założenia głównych filozoficznych koncepcji człowieka:                             <ul style="list-style-type: none"> <li>spirytualizmu,</li> <li>materializmu,</li> <li>teorii jedności duchowo-cielesnej,</li> <li>dualizmu</li> </ul> </li> <li>▪ obszary filozoficznej refleksji o człowieku:                             <ul style="list-style-type: none"> <li>- człowiek-jednostka, natura ludzka,</li> <li>- rozum i zmysły,</li> <li>- wolność woli,</li> <li>- uczucia i emocje,</li> <li>- wybieranie</li> </ul> </li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wymienia podstawowe założenia głównych filozoficznych koncepcji dotyczących człowieka:                             <ul style="list-style-type: none"> <li>spirytualizmu,</li> <li>materializmu,</li> <li>teorii jedności duchowo-cielesnej,</li> <li>dualizmu.</li> </ul> </li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ rozpoznaje podstawowe obszary filozoficznej refleksji o człowieku;</li> <li>▪ analizuje proste teksty źródłowe dotyczące różnych filozoficznych koncepcji człowieka;</li> <li>▪ prawidłowo posługuje się pojęciami: „rozum”, „zmysły”, „wolność woli”, „uczucia”, „emocje”, „poznanie” [w kontekście filozoficznej refleksji o człowieku].</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ porównuje założenia głównych filozoficznych koncepcji człowieka:                             <ul style="list-style-type: none"> <li>spirytualizmu,</li> <li>materializmu,</li> <li>teorii jedności duchowo-cielesnej,</li> <li>dualizmu;</li> </ul> </li> <li>▪ wskazuje religijne i naukowe wątki w refleksji na temat natury ludzkiej.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ charakteryzuje, w ujęciu historycznym, rozwój refleksji i badań nad naturą człowieka;</li> <li>▪ analizuje fragmenty tekstów filozoficznych dotyczących różnych wątków refleksji o człowieku.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ charakteryzuje wybrane spory filozoficzne dotyczące natury ludzkiej;</li> <li>▪ dokonuje krytycznej analizy filozoficznych koncepcji człowieka:                             <ul style="list-style-type: none"> <li>spirytualizmu,</li> <li>materializmu,</li> <li>teorii jedności duchowo-cielesnej,</li> <li>dualizmu.</li> </ul> </li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ i decydowanie nauka [w tym filozofia] i religia wobec natury ludzkiej</li> </ul>					
<b>2. Człowiek istotą społeczną</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ społeczny aspekt natury człowieka</li> <li>▪ antyczne źródła myśli społecznej</li> <li>▪ człowiek jako osoba</li> <li>▪ osoba w filozofii chrześcijańskiej</li> <li>▪ status społeczny i rola społeczna</li> <li>▪ potrzeby człowieka</li> <li>▪ formy życia społecznego</li> <li>▪ grupy społeczne</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wymienia podstawowe aspekty postrzegania społecznej natury człowieka w kulturze europejskiej;</li> <li>▪ wymienia podstawowe cechy osoby;</li> <li>▪ w podaje przykłady ról społecznych, w tym tych, które sam odgrywa w życiu codziennym;</li> <li>▪ rozpoznaje przykłady postaw i zachowań charakterystycznych dla wybranych ról społecznych [np. rodzica, ucznia];</li> <li>▪ rozpoznaje podstawowe rodzaje grup społecznych.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ dostrzega wpływ chrześcijaństwa na postrzeganie natury człowieka w kulturze europejskiej;</li> <li>▪ omawia konflikty wynikające z odgrywania różnych ról społecznych;</li> <li>▪ podaje przykłady potrzeb człowieka;</li> <li>▪ wymienia konsekwencje niezaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka;</li> <li>▪ prawidłowo stosuje pojęcie „status społeczny”;</li> <li>▪ wymienia podstawowe formy życia społecznego [grupa społeczna, zbiorowość, społeczność, społeczeństwo];</li> <li>▪ interpretuje proste teksty narracyjne poruszające zagadnienie społecznej natury człowieka.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ analizuje kulturowe, filozoficzne, psychologiczne i religijne uwarunkowania wpływające na postrzeganie społecznej natury człowieka;</li> <li>▪ przedstawia, w jaki sposób jest definiowana osoba w filozofii antycznej i myśli chrześcijańskiej;</li> <li>▪ wyjaśnia, jak działają mechanizmy decydujące o powstawaniu konfliktów ról społecznych;</li> <li>▪ charakteryzuje uwarunkowania wpływające na status społeczny człowieka</li> <li>▪ porównuje więzi łączące ludzi tworzących różne grupy społeczne;</li> <li>▪ porównuje cechy różnych form życia społecznego.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ interpretuje złożone teksty źródłowe poruszające zagadnienie społecznej natury człowieka [w tym teksty filozoficzne];</li> <li>▪ dostrzega zmienność wymagań i kryteriów decydujących o definiowaniu ról społecznych w kulturze europejskiej;</li> <li>▪ analizuje konsekwencje niezaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka z różnych perspektyw [np. jednostki i społeczeństwa, polityki i kultury];</li> <li>▪ dostrzega zmienność kryteriów definiujących status społeczny człowieka.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ dokonuje krytycznej analizy wybranych koncepcji społecznej natury człowieka.</li> </ul>
<b>3. Dobro wspólne</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ istota dobra wspólnego</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ rozpoznaje postawy i działania służące dobru</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ podaje przykłady dobra wspólnego uznawanego</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia, co oznacza idea dobra wspólnego;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ porównuje i ocenia różne sposoby</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ dokonuje krytycznej analizy funkcjonowania</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ rozumienie dobra wspólnego w ramach różnych wspólnot ludzkich</li> <li>▪ obowiązki jednostki względem wspólnoty</li> <li>▪ obowiązki wobec wspólnoty w <i>Konstytucji RP</i></li> <li>▪ dobro wspólne w <i>Konstytucji RP</i></li> <li>▪ idea sprawiedliwości społecznej</li> <li>▪ sprawiedliwość społeczna w <i>Konstytucji RP</i></li> <li>▪ tolerancja w życiu społecznym</li> </ul>	<p>wspólnemu;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wymienia podstawowe obowiązki jednostki wobec wspólnoty w ramach kultury europejskiej;</li> <li>▪ wymienia obowiązki wobec wspólnoty wynikające z <i>Konstytucji RP</i>.</li> </ul>	<p>w różnych wspólnotach ludzkich;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ rozpoznaje przykłady postaw i działań zgodnych z ideą sprawiedliwości społecznej;</li> <li>▪ rozpoznaje przykłady postaw i działań zgodnych z ideą sprawiedliwości społecznej.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia, na czym polega zależność między ideą sprawiedliwości społecznej a ideą dobra wspólnego;</li> <li>▪ uzasadnia, z różnych perspektyw, konieczność dbania o dobro wspólne;</li> <li>▪ analizuje przepisy <i>Konstytucji RP</i> regulujące w Polsce realizację idei dobra wspólnego i sprawiedliwości społecznej;</li> <li>▪ tłumaczy, jak postawa tolerancji wpływa na funkcjonowanie wspólnoty.</li> </ul>	<p>definiowania i realizacji idei sprawiedliwości społecznej;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ charakteryzuje czynniki wpływające na rozumienie dobra wspólnego i stosunek do tej idei;</li> <li>▪ analizuje złożone teksty źródłowe poświęcone idei dobra wspólnego [w tym teksty filozoficzne].</li> </ul>	<p>idei dobra wspólnego w różnych okresach historycznych i w różnych kulturach.</p>
<p><b>4. Dobro jednostki a dobro wspólne</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ poglądy dotyczące miejsca człowieka w świecie i jego roli w społeczeństwie [indywidualizm i kolektywizm]</li> <li>▪ indywidualizm a egoizm</li> <li>▪ społeczeństwo indywidualistyczne a społeczeństwo kolektywistyczne</li> <li>▪ kolektywizm w ustrojach</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wskazuje różnicę między koncepcją dobra wspólnego uwzględniającą dobro jednostek a koncepcją totalitarną odrzucającą dobro jednostek jako mniej istotne;</li> <li>▪ wymienia podstawowe cechy indywidualizmu i kolektywizmu.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ rozpoznaje psychologiczne, społeczne i instytucjonalne aspekty indywidualizmu i kolektywizmu;</li> <li>▪ podaje przykładowe przejawy zróżnicowania kulturowego świata w zakresie podejścia do roli jednostki [kultury indywidualistyczne i kultury kolektywistyczne].</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ analizuje psychologiczne, społeczne i instytucjonalne aspekty indywidualizmu i kolektywizmu;</li> <li>▪ przedstawia zróżnicowanie kulturowe świata w zakresie podejścia do roli jednostki [kultury indywidualistyczne i kultury kolektywistyczne].</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ analizuje, w ujęciu historycznym, koncepcje indywidualistyczne i kolektywistyczne mające wpływ na funkcjonowanie współczesnych społeczeństw;</li> <li>▪ porównuje i ocenia wartości i zasady obowiązujące w społeczeństwach indywidualistycznych i kolektywistycznych.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ gromadzi, analizuje i prezentuje informacje na temat dawnych i współczesnych społeczeństw funkcjonujących zgodnie z modelami indywidualistycznym lub kolektywistycznym.</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>totalitarnych</li> <li>zróżnicowane podejście do statusu jednostki w różnych regionach świata: kultury indywidualistyczne i kultury kolektywistyczne</li> </ul>					
<b>II. Społeczności i wspólnoty</b>						
<b>1. Rodzina</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>rodzina i małżeństwo w <i>Konstytucji RP</i></li> <li>rodzina jako miejsce budowania fundamentalnych relacji społecznych</li> <li>typy rodzin we współczesnym świecie</li> <li>funkcje rodziny</li> <li>pozycja rodziny we współczesnych społeczeństwie i państwie</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia cechy rodziny jako grupy społecznej;</li> <li>wyjaśnia, jakie znaczenie ma rodzina w procesie budowania prawidłowych relacji społecznych;</li> <li>podaje przykłady praw i obowiązków poszczególnych członków rodziny, które wynikają z prawa polskiego i z tradycji.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>podaje funkcje rodziny i wskazuje przykłady ich realizacji;</li> <li>wymienia wynikające z <i>Konstytucji RP</i> normy prawne dotyczące rodziny i małżeństwa.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>przedstawia typy rodzin występujące we współczesnej Europie i ich wpływ na kształtowanie relacji społecznych;</li> <li>analizuje testy normatywne i narracyjne oraz źródła statystyczne dotyczące roli, statusu i znaczenia rodziny w życiu społecznym.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>prezentuje jeden z nieeuropejskich modeli funkcjonowania rodziny we współczesnym świecie;</li> <li>analizuje sytuację rodziny we współczesnym państwie polskim, uwzględniając zagrożenia dla jej prawidłowego rozwoju oraz stojące przed nią szanse.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>dokonyuje krytycznej analizy różnych koncepcji funkcjonowania rodziny i ich wpływu na relacje społecznych;</li> <li>charakteryzuje uwarunkowania kulturowe, w których ukształtowały się poszczególne typy rodziny funkcjonujące we współczesnym świecie.</li> </ul>
<b>2. Wspólnoty religijne</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>religia jako zjawisko społeczne</li> <li>cechy religijności we współczesnym społeczeństwie</li> <li>religie współczesnego świata</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia główne religie współczesnego świata;</li> <li>wymienia największe wspólnoty wyznaniowe w Polsce;</li> <li>określa rolę religii w społeczeństwie.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>rozdziela pojęcia: „religia”, „religijność”, „wiarę”;</li> <li>wymienia formy organizacji religijnych;</li> <li>charakteryzuje religijność społeczeństwa polskiego</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>analizuje teksty normatywne, w tym przepisy <i>Konstytucji RP</i>, oraz teksty narracyjne i źródła statystyczne dotyczące życia religijnego w Polsce;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>dostrzega ciągłość w identyfikacji religijnej społeczeństwa polskiego i społeczeństw zachodnich;</li> <li>przedstawia przyczyny i skutki zmian dotyczących religijności,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>gromadzi, analizuje i prezentuje informacje dotyczące wybranych form religijności występujących we współczesnym społeczeństwie polskim albo wybranej</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>typy współczesnych organizacji religijnych</li> <li>organizacje religijne w Polsce</li> <li>problem laicyzacji we współczesnym świecie.</li> </ul>		<p>i społeczeństw zachodnich;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>rozpoznaje podstawowe zjawiska związane z religijnością społeczeństw zachodnich [np. laicyzacja].</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>porównuje formy religijności występujące w społeczeństwie polskim i społeczeństwach zachodnich;</li> <li>porównuje formy religijności występujące w społeczeństwie polskim i społeczeństwach zachodnich.</li> </ul>	<p>w tym identyfikacji religijnej, zachodzących w społeczeństwie polskim i społeczeństwach zachodnich.</p>	<p>wspólnoty wyznaniowej działającej w Polsce.</p>
<b>3. Państwo</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>współczesna definicja państwa</li> <li>atributy państwa jako organizacji politycznej</li> <li>rodzaje władzy</li> <li>cechy władzy państwowej</li> <li>legitymizacja władzy państwowej</li> <li>teorie genezy państwa [Arystotelesa, teistyczną, umowy społecznej, podboju, marksistowską]</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>przedstawia podstawowe cechy i atrybuty państwa [terytorialność, przymusowość, suwerenność zewnętrzną i wewnętrzną];</li> <li>rozdziela i wymienia rodzaje władzy;</li> <li>wymienia podstawowe teorie dotyczące genezy państwa [Arystotelesa, teistyczną, umowy społecznej, podboju, marksistowską];</li> <li>wymienia podstawowe funkcje państwa.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>podaje klasyczną definicję państwa [G. Jellinek];</li> <li>wyjaśnia, co oznaczają trzy podstawowe atrybuty państwa: terytorialność, suwerenność, przymusowość;</li> <li>wskazuje specyficzne cechy władzy państwowej;</li> <li>wyjaśnia, czym jest legitymizacja władzy;</li> <li>rozpoznaje poszczególne typy legitymizacji władzy [według M. Webera];</li> <li>omawia podstawowe teorie genezy państwa [Arystotelesa, teistyczną, umowy społecznej, podboju, marksistowską].</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>charakteryzuje władzę jako zjawisko społeczne;</li> <li>analizuje podstawowe teorie genezy państwa [Arystotelesa, teistyczną, umowy społecznej, podboju, marksistowską];</li> <li>poddaje analizie i porównuje ze sobą różne typy legitymizacji władzy [według M. Webera];</li> <li>wyjaśnia, na czym polega różnica między władzą państwową a władzą publiczną;</li> <li>pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące państwa.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>porównuje ze sobą podstawowe teorie genezy państwa [Arystotelesa, teistyczną, umowy społecznej, podboju, marksistowską];</li> <li>analizuje i porównuje ze sobą różne definicje państwa [np. G. Jellinka, Arystotelesa, marksistowską];</li> <li>uzasadnia konieczność istnienia państwa;</li> <li>buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji poświęconej zagadnieniom związanym z teorią państwa, np. dotyczącej funkcji państwa we współczesnym świecie.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>opracowuje krytyczną analizę wybranej teorii genezy państwa [Arystotelesa, teistycznej, umowy społecznej, podboju, marksistowskiej];</li> <li>organizuje debatę na temat funkcji państwa we współczesnym świecie i bierze w niej aktywny udział.</li> </ul>

			<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ podaje przykłady realizacji poszczególnych funkcji państwa.</li> </ul>			
<b>4. Obywatelstwo</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ istota instytucji prawnej obywatelstwa</li> <li>▪ zasady nabywania obywatelstwa w Polsce</li> <li>▪ prawa i obowiązki obywatela polskiego</li> <li>▪ utrata obywatelstwa polskiego</li> <li>▪ bezpieczeństwa podwójne obywatelstwo</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ podaje przykłady praw i obowiązków obywatela Polski;</li> <li>▪ wyjaśnia znaczenie podstawowych pojęć związanych z nabyciem obywatelstwa [„prawo ziemi”, „prawo krwi”];</li> <li>▪ wskazuje podstawową formę nabycia obywatelstwa polskiego.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ tłumaczy, czym jest obywatelstwo;</li> <li>▪ wyjaśnia znaczenie podstawowych pojęć związanych z nabyciem obywatelstwa [„naturalizacja”, „repatriacja”];</li> <li>▪ tłumaczy, jakie jest znaczenie terminu „bezpieczeństwo”;</li> <li>▪ wyjaśnia, w jaki sposób można nabyć obywatelstwo polskie;</li> <li>▪ wyjaśnia kwestię posiadania obywatelstwa kilku państw z uwzględnieniem przepisów prawa polskiego.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ analizuje i porównuje ze sobą różne sposoby nabycia obywatelstwa polskiego;</li> <li>▪ wyjaśnia, w jaki sposób i w jakich okolicznościach można utracić obywatelstwo, w tym obywatelstwo polskie;</li> <li>▪ przedstawia konsekwencje nieposiadania obywatelstwa;</li> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne, teksty normatywne] informacje dotyczące instytucji obywatelstwa.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ przedstawia, w jaki sposób instytucja obywatelstwa funkcjonowała w różnych okresach historycznych;</li> <li>▪ omawia zasadę wyłączności obywatelstwa.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące sposobów nabycia obywatelstwa, możliwości posiadania obywatelstwa dwóch lub więcej państw oraz sytuacji bezpaństwowców.</li> </ul>
<b>5. Naród</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ definicja pojęcia „naród”</li> <li>▪ polityczna koncepcja narodu</li> <li>▪ etniczno-kulturowa koncepcja narodu</li> <li>▪ istota tożsamości narodowej</li> <li>▪ formy tożsamości narodowej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ podaje cechy narodu definiowanego w ramach koncepcji politycznej oraz koncepcji etniczno-kulturowej;</li> <li>▪ wskazuje przykłady czynników narodotwórczych oraz czynników sprzyjających</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ charakteryzuje czynniki narodotwórcze oraz czynniki sprzyjające kształtowaniu się tożsamości narodowej;</li> <li>▪ wymienia podstawowe koncepcje dotyczące kształtowania się narodów;</li> <li>▪ charakteryzuje główne typy postaw jednostki</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia znaczenie pojęcia „tożsamość narodowa”;</li> <li>▪ przedstawia problemy związane z procesem kształtowania i utrwalania tożsamości narodowej;</li> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ charakteryzuje spory dotyczące definiowania pojęcia „naród”;</li> <li>▪ analizuje charakter współczesnej polskiej tożsamości narodowej;</li> <li>▪ porównuje na wybranych przykładach odmienne drogi kształtowania się współczesnych narodów.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ charakteryzuje na wybranych przykładach współczesne problemy polityczne wynikające z procesu kształtowania się narodów;</li> <li>▪ analizuje problemy wynikające z wielowarstwowej tożsamości narodowej współczesnych</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ współcześni Polacy wobec kwestii tożsamości narodowej</li> <li>▪ czynniki narodotwórcze</li> <li>▪ czynniki decydujące o zachowaniu, zmianie lub utracie tożsamości narodowej</li> </ul>	<p>kształtowaniu się tożsamości narodowej;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ określa własną tożsamość narodową.</li> </ul>	<p>wobec własnej narodowości.</p>	<p>i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące narodu.</p>		<p>społeczeństw europejskich.</p>
<p><b>6. Polityka narodowościowa</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ zróżnicowanie etniczne</li> <li>▪ naród a grupa etniczna</li> <li>▪ rodzaje grup etnicznych we współczesnym świecie [autochtoni, mniejszość etniczna, mniejszość narodowa, imigranci, grupy etnograficzne]</li> <li>▪ akulturacja i asymilacja grup mniejszościowych, w tym migranckich, we współczesnym świecie</li> <li>▪ systemy ochrony grup</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ rozpoznaje podstawowe rodzaje grup etnicznych funkcjonujących we współczesnym świecie;</li> <li>▪ wymienia etapy i formy przystosowania się migrantów do życia w społeczeństwie przyjmującym [separacja, adaptacja, integracja, asymilacja].</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia znaczenie pojęć „asymilacja” i „akulturacja”;</li> <li>▪ charakteryzuje wybraną formę przystosowania się migrantów do życia w społeczeństwie przyjmującym;</li> <li>▪ omawia podstawowe modele polityki państwa w stosunku do grup mniejszościowych, w tym migranckich.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ porównuje różne formy przystosowania się imigrantów do życia w społeczeństwie przyjmującym [separacja, adaptacja, integracja, asymilacja];</li> <li>▪ porównuje wybrane modele polityki narodowościowej realizowane przez współczesne państwa;</li> <li>▪ charakteryzuje wpływ polityki państwa na przebieg procesów akulturacji i asymilacji grup mniejszościowych;</li> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ charakteryzuje i ocenia politykę państwa polskiego w stosunku do grup mniejszościowych, w tym migranckich;</li> <li>▪ porównuje różne systemy ochrony grup mniejszościowych we współczesnym świecie.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ dokonuje krytycznej analizy polityki wybranych państw w stosunku do grup mniejszościowych, w tym migranckich;</li> <li>▪ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące systemów prawnej ochrony grup mniejszościowych funkcjonujących w wybranych państwach świata.</li> </ul>

	<p>mniejszościowych we współczesnym świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>modele polityki narodowościowej we współczesnym świecie i konsekwencje ich realizacji</li> <li>formy przystosowania się imigrantów do życia w społeczeństwie przyjmującym [separacja, adaptacja, integracja, asymilacja]</li> </ul>			dotyczące polityki narodowościowej.		
<b>7. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>zmiany w strukturze narodowościowej społeczeństwa polskiego po 1939 r. oraz ich kulturowe, polityczne i społeczne konsekwencje</li> <li>mniejszości narodowe, etniczne i grupa posługująca się językiem regionalnym we współczesnej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wskazuje podstawowe zmiany, jakie zaszły w strukturze narodowościowej Polski po 1939 r.;</li> <li>wymienia mniejszości narodowe i etniczne, które zostały prawnie uznane w Polsce;</li> <li>podaje podstawowe prawa przysługujące grupom mniejszościowym w Polsce.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>podaje przykłady kulturowych, politycznych i społecznych konsekwencji wynikających ze zmian w strukturze narodowościowej polskiego społeczeństwa po 1939 r.;</li> <li>wyjaśnia, jakie są prawne podstawy uznania danej grupy mniejszościowej za mniejszość narodową lub etniczną;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>przedstawia różnice między mniejszością narodową a mniejszością etniczną w świetle polskiego prawa;</li> <li>charakteryzuje mniejszości narodowe i etniczne w Polsce [demografia; rozmieszczenie terytorialne; dziedzictwo, tradycja, historia; formy aktywności politycznej, kulturowej i ekonomicznej];</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wskazuje różnice między socjologiczną a prawną definicją grup mniejszościowych w Polsce;</li> <li>analizuje problemy wynikające z przyjętych w Polsce regulacji prawnych dotyczących grup mniejszościowych [np. problem statusu prawnego Ślązaków];</li> <li>uzasadnia konieczność ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat stanu przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce;</li> <li>odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat najwybitniejszych przedstawicieli mniejszości narodowych, którzy wnieśli duży wkład w kulturę polską;</li> <li>przygotowuje debatę na temat ochrony praw mniejszości narodowych</li> </ul>



	<p>Polsce – cechy charakterystyczne, kultura, tradycje, liczebność, rozmieszczenie geograficzne, formy aktywności</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ regulacje prawne określające status grup mniejszościowych w Polsce</li> <li>▪ polityka państwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych oraz grupy posługującej się językiem regionalnym</li> <li>▪ wybitni przedstawiciele mniejszości narodowych i ich wkład w polską kulturę</li> </ul>		<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ określa status prawny ludności kaszubskiej;</li> <li>▪ charakteryzuje wybrane grupy mniejszościowe w Polsce [rozmieszczenie terytorialne, dziedzictwo kulturowe];</li> <li>▪ wymienia najwybitniejszych przedstawicieli mniejszości narodowych, którzy wnieśli znaczący wkład w kulturę polską.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące grup mniejszościowych funkcjonujących w Polsce.</li> </ul>		<p>we współczesnych państwach demokratycznych i bierze w niej aktywny udział;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ podejmuje działania na rzecz rozpropagowania wiedzy na temat mniejszości narodowych i etnicznych żyjących w Polsce, np. przygotowuje publikację do zamieszczenia na stronie internetowej szkoły.</li> </ul>
--	--	--	---	--	--	--

### III. Funkcjonowanie społeczeństwa

<p><b>1. Rodzaje społeczeństw</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ pojęcia: „społeczeństwo”, „zmiana społeczna”, „rozwój społeczny”, „postęp społeczny”</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ rozpoznaje podstawowe typy społeczeństw;</li> <li>▪ wymienia podstawowe cechy różnych typów społeczeństw;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wymienia cechy społeczeństwa przemysłowego;</li> <li>▪ podaje cechy współczesnego społeczeństwa poprzemysłowego</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ porównuje różne typy społeczeństw;</li> <li>▪ omawia i analizuje cechy współczesnego społeczeństwa poprzemysłowego [otwarte, informacyjne,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ gromadzi, prezentuje i analizuje informacje na temat wybranych współczesnych społeczeństw zbieracko-łowickich, nomadycznych,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ przygotowuje debatę na temat szans, zagrożeń i wyzwań stojących przed współczesnymi społeczeństwami poprzemysłowymi,</li> </ul>
---------------------------------------	--	---	---	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ cechy społeczeństw: zbieracko-łowickiego, nomadycznego i rolniczego</li> <li>▪ współczesne społeczności łowieckie, nomadyczne i rolnicze</li> <li>▪ wiejska społeczność tradycyjna – dawniej i współcześnie</li> <li>▪ cechy społeczeństw przemysłowego i przemysłowego</li> <li>▪ cechy współczesnych społeczeństw</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wskazuje cechy tradycyjnej społeczności wiejskiej;</li> <li>▪ rozpoznaje cechy współczesnego społeczeństwa przemysłowego [otwarte, informacyjne, konsumpcyjne, masowe].</li> </ul>	<p>[otwarte, informacyjne, konsumpcyjne, masowe];</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wymienia zjawiska i czynniki cywilizacyjne decydujące o cechach współczesnego społeczeństwa przemysłowego;</li> <li>▪ podaje przykłady wybranych współczesnych społeczeństw zbieracko-łowickich, nomadycznych, rolniczych.</li> </ul>	<p>konsumpcyjne, masowe];</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ przedstawia szanse, zagrożenia i wyzwania stojące przed współczesnym społeczeństwem przemysłowym;</li> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące wybranych aspektów życia społecznego.</li> </ul>	<p>rolniczych.</p>	<p>a także bierze aktywny udział w dyskusji.</p>
<b>2. Socjalizacja</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ istota i cechy procesu socjalizacji</li> <li>▪ instytucje socjalizacji</li> <li>▪ modele socjalizacji w różnych grupach wiekowych</li> <li>▪ socjalizacja pierwotna i wtórna</li> <li>▪ zjawisko socjalizacji odwróconej</li> <li>▪ resocjalizacja</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wymienia podstawowe aspekty procesu socjalizacji;</li> <li>▪ rozpoznaje przykłady sytuacji i działań sprzyjających procesowi socjalizacji;</li> <li>▪ wskazuje przykładowe mechanizmy i instytucje wpływające na przebieg procesu socjalizacji.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia znaczenie stwierdzenia: „Człowiek jest istotą społeczną”;</li> <li>▪ odróżnia socjalizację pierwotną od socjalizacji wtórnej;</li> <li>▪ wymienia grupy społeczne, mechanizmy i instytucje wpływające na przebieg socjalizacji pierwotnej i wtórnej;</li> <li>▪ wyjaśnia znaczenie pojęcia „resocjalizacja”.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia znaczenie procesu socjalizacji dla prawidłowego funkcjonowania człowieka w społeczeństwie;</li> <li>▪ porównuje socjalizację pierwotną i socjalizację wtórna;</li> <li>▪ omawia rolę rodziny w procesie socjalizacji;</li> <li>▪ analizuje przepisy <i>Konstytucji RP</i> odnoszące się do</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ przedstawia przebieg procesu socjalizacji w poszczególnych fazach rozwoju dziecka;</li> <li>▪ wymienia zjawiska cywilizacyjne wpływające na proces socjalizacji we współczesnym społeczeństwie polskim/europejskim;</li> <li>▪ porównuje przebieg procesu socjalizacji w społeczeństwach</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ przedstawia i analizuje problemy, z którymi boryka się jednostka w procesie socjalizacji w społeczeństwie nowoczesnym, wynikające z uwarunkowań osobistych, a także m.in. ze: <ul style="list-style-type: none"> <li>- zmieniającej się roli rodziny,</li> <li>- zmian zachodzących w sposobie</li> </ul> </li> </ul>

				<p>procesu socjalizacji pierwotnej;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia – na wybranych przykładach – na czym polega socjalizacja odwrócona, oraz wskazuje przyczyny tego zjawiska;</li> <li>▪ przedstawia grupy społeczne, instytucje i mechanizmy wpływające na przebieg procesu socjalizacji;</li> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące procesu socjalizacji.</li> </ul>	<p>różnego typu, np. w społeczeństwach tradycyjnym i przemysłowym.</p>	<p>funkcjonowania grup rówieśniczych, - wzrostu anonimowości i zwiększonej mobilności poziomej.</p>
<p><b>3. Kapitał społeczny</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ elementy tworzące kapitał społeczny</li> <li>▪ kapitał ludzki a kapitał społeczny</li> <li>▪ rodzaje kapitału społecznego</li> <li>▪ funkcje kapitału społecznego</li> <li>▪ zaufanie a kapitał społeczny</li> <li>▪ znaczenie kapitału społecznego dla rozwoju państwa i społeczeństwa</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wymienia elementy tworzące kapitał społeczny;</li> <li>▪ wymienia czynniki sprzyjające budowaniu kapitału społecznego.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ określa, jakie jest znaczenie kapitału społecznego dla prawidłowego funkcjonowania państwa i społeczeństwa.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ charakteryzuje różne rodzaje kapitału społecznego;</li> <li>▪ wymienia funkcje kapitału społecznego;</li> <li>▪ określa, jakie jest znaczenie zaufania jako czynnika kształtującego kapitał społeczny;</li> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ porównuje zakres znaczeniowy pojęć „kapitał społeczny” i „kapitał ludzki”;</li> <li>▪ rozważa, jaki jest poziom kapitału społecznego we współczesnym społeczeństwie polskim.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ przygotowuje debatę poświęconą np. roli kapitału społecznego w społecznościach przemysłowych, a także bierze aktywny udział w dyskusji na wybrany temat.</li> </ul>

				normatywne] informacje dotyczące kapitału społecznego.		
<b>4. Struktura społeczna</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ znaczenie pojęć: „struktura społeczna”, „ruchliwość społeczna”, „warstwa społeczna” i „klasa społeczna”</li> <li>▪ uwarunkowania pionowej i poziomej ruchliwości społecznej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ rozpoznaje przykłady ruchliwości pionowej i poziomej;</li> <li>▪ wskazuje przykłady degradacji i awansu społecznego;</li> <li>▪ wymienia podstawowe kryteria różnicujące ludzi w społeczeństwie i określające ich pozycję społeczną.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wymienia przyczyny i konsekwencje ruchliwości pionowej i poziomej we współczesnym świecie, w tym w Polsce;</li> <li>▪ wymienia podstawowe kryteria stratyfikacji społecznej;</li> <li>▪ odróżnia warstwę społeczną od klasy społecznej;</li> <li>▪ wyjaśnia pojęcie: „stratyfikacja społeczna”.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ porównuje zakres znaczeniowy pojęć „warstwa społeczna” i „klasa społeczna”;</li> <li>▪ określa, jakie mogą być przyczyny degradacji i awansu społecznego;</li> <li>▪ omawia różnicę między otwartym a zamkniętym modelem stratyfikacji społecznej;</li> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące struktury społecznej.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ porównuje poglądy Karola Marksa i Maxa Webera dotyczące stratyfikacji;</li> <li>▪ wyjaśnia, jakie jest społeczne znaczenie klasy średniej;</li> <li>▪ przedstawia zależności zachodzące między współczesnymi zjawiskami cywilizacyjnymi a zmianami w strukturze społeczeństw zachodnich, w tym w strukturze społeczeństwa polskiego.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat struktury wybranego społeczeństwa zachodniego, w tym te dotyczące charakteru i dynamiki zachodzących w nim zmian.</li> </ul>
<b>5. Przemiany społeczne w Polsce</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ struktura społeczna w Polsce przed 1989 r.</li> <li>▪ istota transformacji ustrojowej w Polsce</li> <li>▪ znaczenie pojęć: „adaptacja społeczna”, „degradacja społeczna”</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ podaje podstawowe cechy struktury społecznej w Polsce przed 1989 r.</li> <li>▪ wymienia podstawowe cechy struktury warstwowej współczesnego społeczeństwa polskiego;</li> <li>▪ przedstawia różne postawy Polaków wobec</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ podaje przykłady degradacji społecznej i awansu społecznego, do których doszło w efekcie przemian w Polsce po 1989 r.</li> <li>▪ wymienia czynniki wpływające na ruchliwość pionową w społeczeństwie polskim po 1989 r.;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia, na czym polegała istota transformacji ustrojowej, która dokonana się w Polsce po 1989 r.;</li> <li>▪ wyjaśnia znaczenie pojęcia „degradacja społeczna”;</li> <li>▪ porównuje strukturę społeczną w Polsce przed 1989 r.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ opisuje zjawisko dyferencji inteligencji polskiej po 1989 r.;</li> <li>▪ ocenia proces transformacji społecznej w Polsce po 1989 r. oraz omawia jego wpływ na funkcjonowanie współczesnego społeczeństwa polskiego;</li> <li>▪ wyjaśnia, na czym</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące np.: <ul style="list-style-type: none"> <li>- wybranych aspektów przemian społecznych w Polsce po 1989 r.;</li> <li>- procesu przystosowania się społeczeństwa do zmiany systemowej w wybranym państwie postkomunistycznym, innym niż Polska;</li> </ul> </li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>modele adaptacji klas społecznych do zmian społeczno-gospodarczych w Polsce</li> <li>przyczyny degradacji i awansu osób z poszczególnych klas społecznych w Polsce po 1989 r.</li> <li>struktura warstwowa współczesnego społeczeństwa polskiego</li> </ul>	transformacji ustrojowej w kraju.	<ul style="list-style-type: none"> <li>charakteryzują postawę przedstawicieli społeczeństw postkomunistycznych, którzy są określanii jako <i>homo sovieticus</i>;</li> <li>wyjaśnia znaczenie pojęcia „adaptacja społeczna”;</li> <li>przedstawia podstawowe modele adaptacji społecznej do społeczno-ekonomicznych przemian w Polsce.</li> </ul>	ze strukturą współczesnego społeczeństwa polskiego; <ul style="list-style-type: none"> <li>pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące przemian społecznych w Polsce po 1989 r.</li> </ul>	polegają dylematy badawcze przy sporządzaniu charakterystyki struktury warstwowej współczesnego społeczeństwa polskiego.	<ul style="list-style-type: none"> <li>porównuje strukturę społeczeństwa polskiego ze strukturą wybranych społeczeństw zachodnich.</li> </ul>
<b>6. Nierówności społeczne</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>nierówności społeczne we współczesnym świecie, w tym w Rzeczypospolitej Polskiej – rodzaje, przyczyny, przejawy, skala problemu</li> <li>poziom nierówności dochodowych – wskaźnik Giniego</li> <li>nierówność społeczna a nierówność szans życiowych</li> <li>metody</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>podaje przykłady nierówności we współczesnych społeczeństwach;</li> <li>przedstawia przykłady konfliktów społeczno-ekonomicznych na świecie, w tym w Polsce;</li> <li>wykazuje związek między nierównościami społecznymi a nierównością szans życiowych.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>ocenia skalę wybranych nierówności społecznych we współczesnych społeczeństwach, w tym w społeczeństwie polskim, oraz wskazuje ich przyczyny;</li> <li>wymienia kryteria, według których można rozpatrywać nierówności społeczne;</li> <li>charakteryzuje wybrany konflikt społeczno-ekonomiczny [przyczyny, przejawy, skutki].</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>porównuje skalę nierówności społecznych w Polsce i innych państwach europejskich;</li> <li>wyjaśnia znaczenie pojęcia „społeczeństwo bezklasowe”;</li> <li>analizuje wyniki pomiaru poziomu nierówności w społeczeństwie, wyrażone za pomocą wskaźnika Giniego;</li> <li>pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>porównuje wybrane konflikty społeczno-ekonomiczne [przyczyny, przejawy, skutki];</li> <li>buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji na temat pozytywnych i negatywnych aspektów nierówności społecznych.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące np. przyczyn, konsekwencji i różnorodnych aspektów nierówności społecznych w wybranych regionach lub państwach świata;</li> <li>przygotowuje i realizuje, np. na terenie szkoły, kampanię społeczną na rzecz zmniejszenia nierówności społecznych;</li> <li>przygotowuje debatę dotyczącą nierówności społecznych</li> </ul>

	<p>i instrumenty ograniczania nierówności społecznych</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ przyczyny i skutki społeczno-ekonomicznych konfliktów we współczesnym świecie</li> </ul>			<p>dotyczące nierówności społecznych we współczesnym świecie.</p>		<p>we współczesnym świecie oraz uczestniczy w dyskusji na wskazany temat.</p>
<p><b>7. Problemy społeczne w Polsce</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ przyczyny, przejawy i skutki wykluczenia społecznego</li> <li>▪ problemy życia społecznego we współczesnej Rzeczypospolitej Polskiej</li> <li>▪ polityka społeczna państwa polskiego – priorytety, sposoby rozwiązywania problemów, instytucje udzielające pomocy społecznej</li> <li>▪ system ubezpieczeń społecznych w Polsce.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ rozpoznaje typowe przejawy i formy wykluczenia społecznego;</li> <li>▪ identyfikuje grupy społeczne, których przedstawiciele są szczególnie narażeni na wykluczenie;</li> <li>▪ rozpoznaje przejawy bezrobocia, przemocy, ubóstwa, uzależnienia;</li> <li>▪ podaje główne przyczyny i skutki bezrobocia i ubóstwa;</li> <li>▪ wymienia przyczyny i skutki bezrobocia wśród osób młodych.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia, na czym polega zjawisko wykluczenia społecznego;</li> <li>▪ wymienia typowe przejawy i formy wykluczenia społecznego;</li> <li>▪ wskazuje podmioty – organy władzy, instytucje państwowe i organizacje pozarządowe – zobowiązane do prowadzenia walki z wykluczeniem społecznym;</li> <li>▪ wymienia instrumenty aktywnej polityki społecznej;</li> <li>▪ podaje główne zadania systemu ubezpieczeń społecznych.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ podaje przyczyny i skutki wykluczenia społecznego;</li> <li>▪ omawia zjawiska bezrobocia i ubóstwa w Polsce po 1989 r. [skala, zasięg społeczny i geograficzny, dynamika, przyczyny i skutki];</li> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące problemów społecznych we współczesnej Polsce.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ przedstawia i ocenia instrumenty aktywnej polityki społecznej prowadzonej w państwie polskim;</li> <li>▪ omawia funkcjonowanie systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ przygotowuje i realizuje, np. na terenie szkoły, kampanię społeczną na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, w tym bezrobociu i ubóstwu;</li> <li>▪ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące wybranego problemu społecznego we współczesnej Polsce;</li> <li>▪ dokonuje krytycznej analizy wybranych działań podejmowanych w celu ograniczenia lub eliminacji wykluczenia społecznego;</li> <li>▪ krytycznie analizuje funkcjonowanie systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce.</li> </ul>
<p><b>IV. Procesy demograficzne</b></p>						

<p><b>1. Migracje we współczesnym świecie</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ znaczenie pojęć: „migracja”, „imigracja”, „emigracja”, „repatriacja”</li> <li>▪ przyczyny ruchów migracyjnych we współczesnym świecie i ich główne kierunki, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji migracyjnej w Europie</li> <li>▪ bariery migracyjne</li> <li>▪ zasady polityki państwa polskiego wobec migrantów</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia, na czym polega zjawisko migracji;</li> <li>▪ podaje główne przyczyny i skutki migracji we współczesnym świecie.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ prawidłowo posługuje się pojęciami: „migracja”, „emigracja”, „imigracja”, „repatriacja”;</li> <li>▪ wskazuje szanse i zagrożenia wynikające ze zjawiska migracji;</li> <li>▪ wymienia główne przyczyny i przejawy kryzysu migracyjnego we współczesnej Europie;</li> <li>▪ wyjaśnia znaczenie pojęć „uchodźca” i „deportacja”;</li> <li>▪ charakteryzuje główne grupy migrantów we współczesnej Polsce, w tym grupę uchodźców;</li> <li>▪ analizuje przepisy <i>Konstytucji RP</i> regulujące sytuację migrantów, w tym uchodźców.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ charakteryzuje główne szlaki migracyjne na świecie;</li> <li>▪ wyjaśnia wpływ kryzysu klimatycznego i konfliktów politycznych na zjawisko migracji we współczesnym świecie;</li> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące współczesnych migracji.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ buduje argumenty i kontrargumenty w dyskusji dotyczącej migracji [na temat np. kryzysu migracyjnego we współczesnej Europie; postaw społeczeństwa polskiego wobec migrantów, w tym uchodźców; polityki państwa polskiego wobec kryzysu migracyjnego we współczesnej Europie].</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ przygotowuje debatę dotyczącą wybranego aspektu migracji we współczesnym świecie, a także aktywnie bierze udział w dyskusji na wskazany temat.</li> </ul>
<p><b>2. Migracje na ziemiach polskich</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ migracje Polaków w ujęciu historycznym – od upadku I Rzeczypospolitej do 1989 r.</li> <li>▪ przemieszczenia ludności na ziemiach polskich na przełomie XX i XXI w.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ podaje główne przyczyny emigracji z ziem polskich: - od upadku I Rzeczypospolitej do 1989 r., - na przełomie XX i XXI w.;</li> <li>▪ wymienia główne zasady repatriacji Polaków w XX</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ podaje główne cechy emigracji z ziem polskich: - od upadku I Rzeczypospolitej do 1989 r., - na przełomie XX i XXI w.;</li> <li>▪ porównuje repatriację i wysiedlenie;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ uzasadnia konieczność podejmowanej współcześnie repatriacji ludności pochodzenia polskiego;</li> <li>▪ wymienia formy wsparcia dla repatriantów realizowane przez państwo polskie;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ analizuje zjawisko emigracji z Polski po 1989 r. [skala, zasięg społeczny i geograficzny, dynamika, przyczyny i skutki, szanse i zagrożenia];</li> <li>▪ dokonuje analizy zjawiska migracji wewnętrznych w Polsce po 1989 r. [skala, zasięg</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat wybranego aspektu migracji Polaków w XX i XXI w.</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>proces repatriacji Polaków w XX i XXI w.</li> <li>repatriacja a wysiedlenie migracje wewnętrzne we współczesnej Polsce</li> </ul>	i XXI w.	<ul style="list-style-type: none"> <li>analizuje wybrane przepisy <i>Ustawy o repatriacji</i>;</li> <li>przedstawia geograficzny zasięg współczesnego procesu repatriacji ludności pochodzenia polskiego.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące migracji Polaków [w ujęciu zarówno historycznym, jak i współczesnym].</li> </ul>	społeczny i geograficzny, dynamika, przyczyny i skutki, szanse i zagrożenia].	
<b>3. Polacy za granicą</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>znaczenie pojęć: „diaspora”, „Polonia”</li> <li>główne skupiska Polaków na świecie w XXI w. – liczebność, zlokalizowanie, przyczyny migracji do danych państw docelowych</li> <li>wkład emigracji w polskie życie narodowe w XX i XXI w.</li> <li>Karta Polaka i przykłady jej praktycznego zastosowania</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia największe skupiska Polaków na świecie w XXI w.;</li> <li>wymienia formy aktywności diaspor polskiej, w tym te mające na celu zachowanie polskiej tożsamości narodowej.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia znaczenie pojęć „diaspora” i „Polonia”;</li> <li>podaje przykłady praw przysługujących ludności pochodzenia polskiego i wynikających z <i>Ustawy o Karcie Polaka</i>.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>określa liczebność i rozmieszczenie współczesnej diaspor polskiej;</li> <li>charakteryzuje różne formy aktywności emigracji polskiej, szczególnie te mające na celu zachowanie polskiej tożsamości narodowej;</li> <li>wymienia wybitnych reprezentantów polskiej emigracji, których działalność znacząco wzbogaciła polskie życie narodowe w XX i XXI w.;</li> <li>pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące sytuacji Polaków za granicą państwa polskiego.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>porównuje przepisy <i>Ustawy o Karcie Polaka</i> oraz <i>Ustawy o repatriacji</i>;</li> <li>ocenia politykę państwa polskiego wobec emigracji polskiej;</li> <li>przedstawia sylwetki i osiągnięcia wybitnych reprezentantów polskiej emigracji, których działalność znacząco wzbogaciła polskie życie narodowe w XX i XXI w..</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>przygotowuje i realizuje, np. na terenie szkoły, kampanię informacyjną mającą na celu rozpowszechnienie wiedzy na temat osiągnięć Polaków żyjących poza granicami Rzeczypospolitej [naukowców, polityków, artystów], np. opracowuje publikację do zamieszczenia na stronie internetowej szkoły.</li> </ul>



<p><b>4. Procesy demograficzne na świecie</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ znaczenie pojęć: „przyrost naturalny”, „stagnacja demograficzna”, „eksplozja demograficzna”, „wyż demograficzny”, „regres demograficzny”</li> <li>▪ czynniki wpływające na rozwój demograficzny społeczeństw</li> <li>▪ globalne tendencje demograficzne</li> <li>▪ sytuacja demograficzna w Europie</li> <li>▪ regres demograficzny i wyż demograficzny: przyczyny, przejawy, skutki</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wymienia czynniki wpływające na rozwój demograficzny współczesnych społeczeństw;</li> <li>▪ wskazuje przykładowe skutki wyżu i regresu demograficznego;</li> <li>▪ określa, na których kontynentach w ostatnich 30 latach odnotowano stagnację demograficzną, a na których – wzrost demograficzny.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ prawidłowo stosuje pojęcia „przyrost naturalny”, „stagnacja demograficzna”, „eksplozja demograficzna”, „wyż demograficzny”, „regres demograficzny”;</li> <li>▪ wymienia przyczyny i skutki wyżu demograficznego oraz regresu demograficznego.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia znaczenie pojęć „eksplozja demograficzna” i „regres demograficzny”;</li> <li>▪ przedstawia przyczyny i skutki eksplozji demograficznej oraz regresu demograficznego we współczesnych społeczeństwach;</li> <li>▪ charakteryzuje [w ujęciu globalnym] współczesne tendencje demograficzne;</li> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące procesów demograficznych przebiegających we współczesnym świecie.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ porównuje i ocenia sytuację demograficzną w wybranych państwach świata;</li> <li>▪ analizuje na wybranych przykładach polityki pronatalistyczną i antynatalistyczną prowadzone przez współczesne państwa.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje dotyczące wybranego aspektu procesów demograficznych we współczesnym świecie.</li> </ul>
<p><b>5. Tendencje demograficzne w Polsce</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ znaczenie pojęć: „niż demograficzny”, „wyż demograficzny”, „depupulacja”, „współczynnik dzietności”, „suburbanizacja”</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ prawidłowo stosuje pojęcia „niż demograficzny” i „wyż demograficzny”;</li> <li>▪ wymienia podstawowe procesy demograficzne przebiegające we współczesnej Polsce;</li> <li>▪ wyjaśnia, na czym</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia, jak wzrost demograficzny wpływa na perspektywy rozwojowe państwa polskiego;</li> <li>▪ podaje przykłady działań podejmowanych przez państwo polskie w celu ograniczenia</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ wyjaśnia znaczenie pojęć: „niż demograficzny”, „wyż demograficzny”, „depupulacja”, „współczynnik dzietności”, „suburbanizacja”;</li> <li>▪ przedstawia przyczyny</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ analizuje zjawiska wyżu demograficznego i niżu demograficznego w Polsce w drugiej połowie XX w. oraz w XXI w. [przyczyny, skutki];</li> <li>▪ porównuje sytuację demograficzną w Polsce i wybranych państwach</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ odszukuje, analizuje i prezentuje informacje na temat: <ul style="list-style-type: none"> <li>- wybranych aspektów procesów demograficznych we współczesnej Polsce;</li> <li>- działań podejmowanych przez</li> </ul> </li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ znaczenie wzrostu demograficznego dla perspektyw rozwojowych państwa</li> <li>▪ sytuacja demograficzna we współczesnej Polsce</li> <li>▪ polityka państwa polskiego mająca na celu przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym</li> </ul>	<p>polega zjawisko starzenia się społeczeństwa, oraz przedstawia jego konsekwencje.</p>	<p>niekorzystnych trendów demograficznych.</p>	<p>starzenia się społeczeństwa;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ pozyskuje z różnych źródeł [źródła statystyczne i ikonograficzne, teksty narracyjne, teksty normatywne] informacje dotyczące procesów demograficznych przebiegających we współczesnej Polsce.</li> </ul>	<p>świata;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ ocenia politykę państwa polskiego wobec niekorzystnych trendów demograficznych.</li> </ul>	<p>państwo w celu ograniczenia niekorzystnych trendów demograficznych.</p>
--	--	---	--	---	--	--

Opracowanie: Barbara Furman